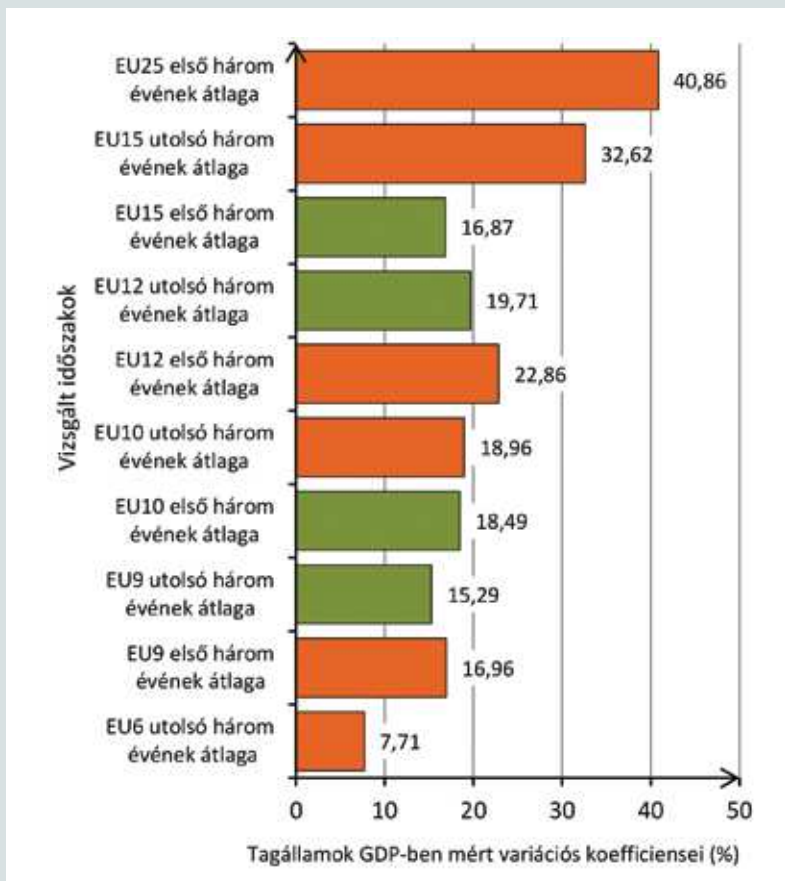

Az Európai Unió kibővítéseinek hatása a GDP-ben mért középtávú gazdasági fejlettségkülönbségek alakulására

Forrás: Szabó Barna tanulmánya

Kapcsolatok,
együttműködések az
élelmiszer-gazdaságban –
elméleti megközelítés

XXI. századi
világgazdasági
események és az EU
integrációs folyamata

Szociális szövetkezetek
a vidéki gazdaságban

Gyümölcsstermelők üzleti
kapcsolatai a kapcsolati
minőség alapján

Beszámoló az AES és a
DEFRA, valamint a MAKE
konferenciájáról

//////////////////////////////////// KRÓNKA //////////////////////////////////////

Agrártermékek kereskedelme és a Brexit – ahogy a britek látják

Az AES és a DEFRA közös konferenciájának tapasztalatai

VÁSÁRY MIKLÓS

BEVEZETÉS

2018. március 12-én tartották meg Londonban az Egyesült Királyság (UK) Európai Unióból (EU) történő kilépésének agrár-külkereskedelmi sajátosságait elemző konferenciát.¹ Az Egyesült Királyság Környezetvédelmi, Élelmiszerügyi és Vidékügyi Minisztériuma (*Department for Environment, Food & Rural Affairs*, DEFRA) és a szigetországi agrárközgazdászokat összefogó Agrárközgazdasági Egyesület (*Agricultural Economics Society*, AES) által közösen rendezett eseményen – a regisztrált 60 résztvevőn túl – a „házból” is többen éltek azzal a lehetőséggel, hogy a Nobel House-nak hívott minisztérium 8. emeletén átfogó képet kapjanak a téma sajátosságairól. A program keretében alapvetően kutatói megközelítésre került sor, de több gyakorlatorientált szakértő is kifejtette véleményét. A következőkben az egynapos rendezvényen elhangzott előadások főbb mondanivalójának összegzésére kerül sor. (Szükséges megjegyezni, hogy az előadások során bemutatott elemzésekben alapvetően három fő scenárió mentén vizsgálták a hatásokat: 1. *Comprehensive Free Trade*, FTA: átfogó, többoldalú szabadkereskedelmi megállapodás; 2. *Unilateral Free Trade*, UFT: egyoldalú szabadkeres-

kedelmi megállapodás; 3. WTO: a Világkereskedelmi Szervezet által meghatározott feltételek szerinti kereskedés.)

A résztvevőket először *John Curnow*, a DEFRA vezető közgazdásza, a panel moderátora köszöntötte. Hangsúlyozta, hogy történelmileg is jelentős folyamatokat él át az ország, és a kormányzattól független agrárközgazdászok által végzett elemzések és értékelések nagy segítséget jelentenek a DEFRA számára. Az együttműködés jelentőségét erősíti, hogy a tárcának jelentős számú új munkatársat kellett felvennie annak érdekében, hogy az átmenettel kapcsolatos feladatokat megfelelően el tudják látni.

KÜLÖNBÖZŐ ÁGAZATOK ÉRZÉKENYSÉGE, MODELLVIZSGÁLATOK

A délelőtti szekció első előadója, *David Swales* stratégiai területért felelős igazgató, a 2008-ban alapított Mezőgazdasági és Kertészeti Fejlesztési Tanács (*Agriculture and Horticulture Development Board*, AHDB) képviselőjében mutatta be, hogy milyen kereskedelmi környezetre kell figyelemmel lenni a tárgyalások során. A megfelelő álláspont kialakítása érdekében „a tradicionálisan jelentős kereskedő nemzetnek” nagymértékben figyelembe kell vennie a jelenlegi általános kereske-

¹ A részvétel a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj és a „Globális mezőgazdasági versenyképesség a nemzetközi kereskedelemben” (OTKA 119669) című kutatási program támogatásával valósult meg.

delempolitikai gyakorlatot. Ugyanis az EU-nak vannak olyan, a legnagyobb kedvezmény elvén (*most favoured nation*, MFN) alapuló vámtételei, amelyek jóval magasabbak, mint Kína vagy az Amerikai Egyesült Államok (USA) hasonló értékei. Például a mélyhűtött és csontozott marhahús esetében az EU-ban 63%, az USA-ban 13,5%, míg Kínában csak 12% az importvám mértéke. Az OECD-adatok összevetése mellett az is megállapítható, hogy a főbb agrártermékek esetében az EU árai csak kismértékben térnek el a világpiacon szinttől. Ezzel együtt – a fokozatos uniós reformok hatására – nemcsak az árak közelítettek a nemzetközi szinthez, hanem már – a korábbi időszakhoz viszonyítva – a támogatások sem torzítanak jelentős mértékben, hiszen átlagos szintjük nem haladja meg a nemzetközi árakat. A jelenlegi EU-intézkedések alapján megállapítható, hogy az Egyesült Királyságnak jelentős tárgyalási mozgástere lehet, mivel az EU piacvédelmi gyakorlatánál akár jóval kedvezőbb feltételek mentén köthet új kereskedelempolitikai megállapodásokat.

David Swales előadásának egyik sarkalatos pontja volt az egyes ágazatok érzékenységi helyzetének bemutatása. Szemléletesen ábrázolta, hogy általánosságban az angol gabonatermesztő, a vegyes és az állattartó gazdaságok esetében a mezőgazdasági termelésből származó jövedelem negatív, a tejágazat költség szintje pedig a legmagasabb. Ettől függetlenül a sertés-, a marha- és a juhtartók esetében van mód arra, hogy érdemben képesek legyenek növekedni az átalakuló kereskedelmi viszonyok után is. A növekedés exportoldali értékesítési bővülése leginkább Ázsia és Afrika növekvő kereslete miatt várható. Ezzel együtt fontosnak tartotta rögzíteni, hogy általánosságban a változó piaci és értékesítési viszonyok miatt a versenyképesség fokozása meghatározó jelentőségű lesz a közeljövőben, ezzel együtt erősen indokolt a minőségi élelmiszerek piacát és az élelmiszerláncok

szerepét erősíteni, továbbá fontos a piacvédelem hatékonyságát is fokozni.

A délelőtti szekcióban három modellezésen alapuló prezentáció bemutatására került sor. Az elsőt *Myles Patton*, az Agrárélelmiszer- és Biotudományi Intézet (*Agri-Food and Biosciences Institute*, AFBI) vezető agrárközgazdásza mutatta be. A több intézethez tartozó kutatótársával együtt végzett elemzés eredményeként – igaz tavalyi, de ennek ellenére – tanulságos eredményeket mutatott be. A három fő scenárió mentén vizsgálták, hogy a főbb ágazatok esetében milyen kibocsátási és árváltozási hatásra kell felkészülni. Természetesen az egyes változatok hatásait nagyban befolyásolják – többek között – a fogyasztói szokások, a kereskedelmi láncok beszerzés politikája és az árualapok heterogenitása, de általánosságban megállapítható, hogy a WTO-változaton kívüli, az átfogó és egyoldalú jellegű szabadkereskedelmi megállapodásra vonatkozó változatok esetében – igaz, változó mértékben, de – inkább csökkenne a termelői ár és a termésmennyiség is. Például az egyoldalú szabadkereskedelmi megállapodás esetén a marhahúsnál 42%-os, a juhoknál 19%-os termelői árcsökkenés várható, míg a kibocsátás 12, illetve 5%-kal lenne kisebb 2026-ra a 10 évvel korábbi bázishoz képest. Ugyanakkor a WTO feltételei szerinti kereskedés esetén a marhahúsnál a bázishoz mérten 17%-kal magasabb árakat is elérhetne. A tejágazat vonatkozásában 28%-os ár- és 7%-os kibocsátásnövekedést prognosztizáltak. A juhágazat a WTO szerinti forgatókönyv esetén sem kerülne jó helyzetbe, hiszen 23%-os ár- és 12%-os kibocsátáscsökkenés modellezhető. A változatok az önellátás szintjében is megjelennének, hiszen az UFT a bázishoz és az FTA 78%-os értékéhez képest jóval alacsonyabb, 58%-os értéket vetít előre, míg a WTO esetében, a jelentősebb piacvédelem következtében akár 90% is elérhető lenne. A vizsgált ágazatoknál a legkisebb hatást

eredményező FTA esetében csekély mennyiségi és árcsökkenéssel lehet számolni. A másik ellenpontnak számító WTO esetében pedig míg a marhaágazat erősödhetne, a juhágazat szerepe drasztikusan csökkenne, ezzel együtt a marhánál, a vajnál és a sajtnál is jelentős nettó exportóri pozíció alakulna ki.

A kicsit lehangoló modelleredmények bemutatása után pozitív és derűs színfolt volt *George Eustice* szakminiszter előadása. A tárcavezető számos alkalommal vett részt az AES rendezvényein, így erre is szívesen jött. Előadását az ágazat jelentőségét és fontosságát hangsúlyozó gondolatok vezették be. Leszögezte, hogy határozott a brit kormány álláspontja a kilépést illetően, és alapvetően szabadkereskedelmi megállapodás megkötése a cél az EU-val. Noha jelentős az ország élelmiszerimportja, a lehető legkedvezőbb feltételeket kívánják kialakítani. Remélte, hogy a jövőben növekedhet a termelékenység és a jövedelem, de a termelői árak mérséklődésére is fel kell készülni. Az egyébként gazdálkodói múlttal rendelkező miniszter bizakodó és biztató szavakkal zárta a beszédét és egyértelműen érezhető volt a felkészültsége, mivel a legtöbbször érdemi választ adott a hallgatóság soraiból felmerülő kérdésekre.

Dylan Bradly, az AgraCEAS üzletviteli tanácsadó cég vezetője és *Berkely Hill*, az Imperial College professzora szintén a három változat mentén elérhető értékeket vizsgálta gravitációs modell használatával. E folyamat során egyébként a Myles Patton előadásában szereplő eredményekkel azonos tendenciájú következtetésekre jutottak. Meglátásuk szerint a kedvezőtlen adottságú területen gazdálkodók vannak a legkiszolgáltatottabb helyzetben, a gabona-termesztők minden változatban a bázishoz képest rosszabb helyzetbe kerülnének és csak a fejlett technológiát alkalmazó termelők lesznek képesek minimális üzemi szintű jövedelemcsökkenéssel átállni az új rendszerre. Véleményük szerint a pusztán

csak nagy területen tevékenykedő termelők jövedelme – az elmaradó hatékonyságnövelés miatt – csökken majd a legnagyobb mértékben, hiszen pont az ő részesedésük a legnagyobb az exportból.

A délelőtti szekciót *David Harvey*, a Newcastle-i Egyetem professzorának igen közvetlen hangvételű előadása zárta. A három alapváltozattal kapcsolatos eredményeket vizsgálta, és a FAPRI, valamint a GTAP modelljeire támaszkodott. A keretek meghatározása során meglepő feltétel volt, hogy a II. pillér változatlanságával kalkulált (véltetően az egyszerűsítés végett). A keretfeltételek részét képezte az árfolyamváltozás hatása, a vendégmunkásokat érintő megszorítások. Ugyanakkor az eredmények bemutatásakor két változatot különböztetett meg: a közvetlen támogatással (DP) megegyező hatású kifizetések használata, illetve azok kivezetése.

Modellváltozattól (UFT, FTA, WTO) függően a GDP vásárlóerő-paritáson mért változását $-0,22$ és $-0,42\%$ közé teszik. A kilenc legfontosabb mezőgazdasági ágazat esetében a közvetlen támogatásokkal lehetséges a WTO-változatban $1,9\%$ -os termelékenységi növekedés, a többi változatban akár $4,2\%$ -os csökkenés is várható. Az élelmiszer-ágazat esetében mérsékeltebb a hatás, sőt az UFT-változatot leszámítva növekedés lehetősége is remélhető. Az árnál már kedvezőbb helyzet alakulhat ki: a mezőgazdasági árak változása csak a közvetlen támogatások nélküli UFT esetében lenne negatív, míg a többi változatnál érdemi növekedést lehetne elérni. A WTO-változat esetében a mezőgazdasági átlagot tekintve akár $5,5\%$ -os, az élelmiszeriparnál $4,1\%$ -os bővülésre is sor kerülhetne a DP nélküli változatban. Az ágazatot érintő negatív hatások miatt a bérek $+0,1$ és $-4,6\%$ közötti változására lehet számítani, míg a földbérleti díjknál akár $18,8\%$ -os mérséklődésre is sor kerülhetne – természetesen a DP nélküli szcenáriók esetében. A UK-EU reláció kereskedelmi mérlege a számítások

eredményeként 2026-ra –14,9 milliárd font lenne, ebből csak a húsfélék –4,4 milliárd fontot tennének ki. A világ többi piacán megvalósuló kereskedelemre vonatkozó előrejelzés némileg kedvezőbb képet fest, csak 1,4 milliárd font lenne a passzívum értéke. Az előadó zárásként kitért arra, hogy borús ugyan a helyzet, de a brit agrárium túlélheti a kilépést, viszont a közvetlen támogatások hiányában sok termelő kerül majd nehéz helyzetbe. Az eredményesség érdekében felül kell vizsgálni a meglévő szakpolitikai intézkedéseket és szerkezeti változásokra, illetve hatékonyabb szakpolitikai intézkedésekre van szükség.

VÁLTOZÁSOK A KERESKEDELMI KAPCSOLATOKBAN

A délutáni szekcióban inkább részterületekre koncentráltak az előadók. Elsőként az észak-ír specialitások bemutatására került sor. Noha Skócia után Észak-Írországban volt a legalacsonyabb a kilépésre szavazók száma, a szervezők mégis meghívták az észak-ír szakminisztérium vezető közgazdászát. *Seamus McErlean* bemutatta, hogy a főbb ír ágazatok esetében mekkora részesedése van a belső (UK) és a külső (külön Írország) piacoknak. Gond, hogy az úgynevezett Rotterdam-effektus – amikor a holland kikötőváros mint első EU-fogadóponthoz célállomásként jelenik meg, noha csak közvetítő, átrakó pont – jelentősen torzítja az exportstatisztika értékeit. Ezért vélhetően alábecsülik egyes termékek (pl. élő állatok) exportját, de mindezek ellenére a tej 25%-a, a sertéshús 36%-a, a juhhús 45%-a kerül belföldi piacokra. Egyértelmű, hogy az UK Észak-Írország legnagyobb piaca, a teljes agrár-élelmiszeripari kibocsátás 47%-át, 2,09 milliárd font (2015) összegben szállítják a belpiacokra. Ezzel együtt a teljes észak-ír export 21%-át (2015) tette ki az agrár-élelmiszeripari termékek kiszállítása. A legfontosabb hús- és tejágazati export esetében 2015-ben 107 ezer tonna terméket

az EU-ba, míg 55 ezret nem uniós országokba szállítottak. A 48-féle termék összesen 98 uniós országba került, melyekből 63 a WTO-előírások keretében alkalmazható legnagyobb kedvezmény elve mentén került értékesítésre, a többi harminc országnál pedig szabadkereskedelmi szabályokat alkalmaztak. Az ágazat kibocsátása egyébként igen jelentősen, 74%-kal nőtt 2005 és 2015 között. Az élelmiszeripari kibocsátás értéke 2,5 milliárdról 4,4 milliárd fontra nőtt, a gabona termesztése 42%-kal, exportja pedig duplájára emelkedett. Noha Észak-Írország marha-, juh- és tejtermékek esetében önellátó, stratégiaileg mégis fontos lenne korlátozások nélkül hozzáférni az uniós piacokhoz. Lényeges lenne a szabadabb uniós együttműködést kialakítani. Ezen túl az előadó kitért a kereskedelemre is jelentős hatással bíró munkaerőpiaci adottságokra is. A sertéságazatban 51%, a zöldség-gyümölcs szektorban 48%, a baromfiágazatban pedig 46% a vendégmunkások aránya. Közülük egyébként csak 4% az EU-n kívüli munkavállalók aránya, tehát jelentős versenyképességi tényező a jelenleg még szabad munkaerő-áramlás keretében elérhető alkalmazott.

Az észak-íreknek a kereskedelem meghatározó jelentőségű. Számukra egyértelmű tény, hogy az EU-tagság az egységes belső és egyúttal több tekintetben védett piac, az egységes állat- és növényegészségügyi szabályok, az uniós támogatások, valamint a munkaerőpiaci erőforrásokhoz való hozzáférés jelentős bővülést és érdemi növekedést, valamint nagyarányú exportlehetőséget biztosított. Az észak-ír érdekeket szolgálná az EU irányába kiépítendő vámunió és kedvező kereskedelempolitikai megállapodások kidolgozása.

Sajátos képet mutatott a következő előadás, amely a fejlődő országokkal kapcsolatos várható hatásokat mutatta be. A hazai GDP csökkenése, az árfolyam alakulása és az átalakuló vámrendszer is jelentősen ronthatja a meglévő kereskedelmi partnerekkel

kialakult kapcsolatot. *Jonathan Hepburn*, a genfi székhelyű Nemzetközi Kereskedelmi és Fenntartható Fejlődésért Központ mezőgazdasági programjának vezetője utalt rá, hogy jelenleg az EU által biztosított kereskedelempolitikai kedvezmények (pl. EBA – fegyverek kivételével minden vámmentesen szállítható) számos jelentős partnerország, például a Brit Nemzetközösség tagjai számára érhető el. Ugyanakkor megállapítható, hogy az Egyesült Királyság partneri jelentősége mérséklődött: az EU-n kívüli országok vonatkozásában az 1996 és 2000 közötti bázisidőszakban mért 50%-os UK-részesedés a 2011 és 2016 közötti periódusra 27%-ra esett vissza, tehát a partnerek egyre nagyobb arányban szállítottak az EU többi tagországának piacára, bár Szváziföld 29,9%-ban vagy Namíbia 27,5%-ban még továbbra is döntően a brit piacra szállít. Véleménye szerint a fejlődő országok gazdasági helyzetének stabilizálása és fejlesztése érdekében továbbra is indokolt lenne jelentős előnyöket biztosító kedvezményrendszert fenntartani. Rövid távon a jelenlegi partnerek esetében a legkisebb mértékre kellene csökkenteni a változások miatt kialakuló sokkhatást, középtávon pedig továbbra is indokolt lenne mérsékelni a kereskedelemre kedvezőtlenül ható támogatásokat és egyúttal szükséges lenne ösztönözni a munkaerő-áramlást is.

A délutáni szekció utolsó előtti prezentációját az OECD agrár-élelmiszeripari piacokkal és ezek kereskedelmével foglalkozó részlegvezetője mutatta be. *Jonathan Brooks* a korábbi előadásokhoz képest elméletibb módon közelítette meg a témát. Beszült a nem vám jellegű intézkedések költség-haszon elemzéséről, kereskedelmi hatásairól, illetve a kereslet-kínálat vonatkozásában megjelenő következményekről, az egyes intézkedések piactorzításáról. Ezen túl a kereskedelmi hatások meghatározásáról, mérésének módjáról, valamint az OECD által alkalmazott gravitációs modellről. Amikor viszont konkrétabb példákat

kellett volna bemutatni, elmondta, hogy az OECD a brit kormánytól és az EU-tól sem kapott saját agrárpiaci elemzéseik elvégzéséhez szükséges adatokat.

Az utolsó előadás kicsit kilógott az agráros irányvonalból, hiszen *Andrew Grainger* tisztán kereskedelemtechnikai megközelítésből vizsgálta a témakört. Utalt arra, hogy számos közös uniós előírás és egyenértékűség könnyítette a kereskedelmet. A kilépés után viszont igen jelentős változásra kerül sor, nagymértékben kell alkalmazkodni az új helyzethez, így például az új adminisztrációs intézkedések miatt is nőni fog a határátlépés időigénye, többlettárolási költségek miatt csökkenni fog a versenyképesség. Az előadó elmondása szerint a húskészítmények adminisztrációja már most is közel egy tucat partner (hatóságok, szállítók stb.) közreműködését igényli, és jelenleg 26 lépésben lehet az importárut ledokumentálni. A kilépés után akár duplájára is növekedhet az adminisztráció, de egyes speciális áruknál nem kizárt a megháromszorozódás. Véleménye szerint jelenleg a brit hatóságok nincsenek felkészülve a megnövekvő feladatokra, a szigetországban mintegy 5000 vámtisztviselő dolgozik, míg csak Franciaországban 14 ezer, ezért számos, a hatékonyságot fokozó intézkedésre lenne szükség. Megemlítendő (1) az egyszerűsítés iránti igény (pl.: a folyamatok harmonizációja, a duplikációk megszüntetése), (2) a szolgáltatások standardizálása (pl. a kockázatkezelés terén) vagy (3) az aktív intézményi intézkedések (pl. pozitív kommunikáció vagy alkalmazkodási eszközök biztosítása). Összességében a kapcsolódó területeken politikai, jogi, adminisztratív, gazdasági, technikai és informatikai elemek összehangolt fejlesztésére van szükség.

A PANELBESZÉLGETÉS TANULSÁGAI

Az egynapos konferencia zárásaként négy szakértő tartott panelbeszélgetést. *Alan Swinbank* és *Steve McCorrison*

professzorok az egyetemi vonalat képviselték, *Lucia Zitti* a Nemzeti Farmerszövetséget, míg *Phil Bicknell* az AHDB-t. A brit Agrárközgazdasági Egyesület elnöke által moderált részben az egyébként egész nap igen aktív és érdemi hozzászólásokkal a rendezvény színvonalát emelő hallgatóság részéről megjelenő kérdéseket és véleményeket beszélték át. Bár a felek álláspontja több esetben is eltérő volt, érdemes volt ütköztetni azokat. Többen utaltak arra, hogy a minél szabadabb és az EU jelenlegi szabályaihoz közelítő nemzeti szabályozás kedvező lenne az ágazat számára. Továbbra is ösztönözni kellene a brit termékek exportját, megjelenését és a jelenlegi piaci részesedés megóvását. Ezen túl figyelemmel kell lenni arra is, hogy a KAP keretében alkalmazott kedvező hatással bíró intézkedések további működéskére is szükség van. Abban többen egyetértettek, hogy a közvetlen támogatás, a termeléshez kötött támogatás vagy éppen a piaci intézkedések továbbvitelét biztosító nemzeti intézkedések megteremtése kiemelten fontos. Ezzel együtt nehéz lesz a nemzeti, a termelői és a nemzetközi kereskedelmi érdekeket harmonizálni. Szélesebb körben osztották azt a véleményt, hogy a teljes ellátási láncot érintő átfogó koncepciókra és az ágazati prioritások meghatározására van szükség az átmenet megkönnyítése érdekében. Szintén többen utaltak arra, hogy a nemzetgazdasági hatások is alapvetően befolyásolják az eredményeket. A főbb gazdasági mutatók alakulása mellett a makroszintű teljesítmé-

nyek, adópolitikai intézkedések, a nemzetközi érdekérvényesítés is nagy hatással lesz a kiválás kimenetelére.

ÖSSZEGZÉS

Közel egy év van még hátra, amíg az Egyesült Királyság kilép az Európai Unióból. Noha már látható, hogy ezt 2020 végéig átmeneti időszak követi majd, már most lényeges lehet az egyes ágazatok esetében megjelenő pozitív és negatív hatásokat feltárni, rendszerezni és az esetleges válaszintézkedéseket előkészíteni. Külön nehézséget okoz, hogy az agrárium az uniós jog által leginkább szabályozott ágazat, és ezzel együtt a brit fogyasztók maximálisan éltek az egységes belső piac nyújtotta lehetőséggel, azaz fogyasztották az uniós gazdák által termelt árukat. Mivel a mezőgazdasági termékek piacát is érzékenyen fogja érinteni a kilépés, az angol szakminisztérium és a nemzeti Agrárközgazdasági Egyesület közös szervezésű konferenciát szánt a kérdéskör áttekintésére, a felmerülő vélemények kifejtésére. A konferencia tapasztalatai rámutatnak arra, hogy több esetben várhatóan romlanak majd a brit termelők termelési körülményei, ezen túl technikai, szabályozási és adminisztratív tekintetben is nehezedni fog az agrár- és élelmiszeripari termékek importja vagy uniós értékesítése, így a fogyasztók sem mentesülnek a negatív hatásoktól. A felszólalók a problémák azonosításán túl javaslatokat is megfogalmaztak, melyek akár uniós összevetésben is figyelemreméltóak lehetnek.

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Balogh Péter, a MAKE alelnöke, a DE Gazdaságtudományi Kar Ágazati Gazdaságtan és Módszertani Intézet Kutatásmódszertan és Statisztika nem önálló Tanszék egyetemi tanára, Debrecen, balogh.peter@econ.unideb.hu

Hamza Eszter, az AKI Társadalmi Fenntarthatóság Kutatási Osztály tudományos főmunkatársa, osztályvezető-helyettes, Budapest, hamza.eszter@aki.gov.hu

Jámbor Attila, a MAKE elnöke, a BCE Gazdálkodástudományi Kar Agrárközgazdasági és Vidékfejlesztési Tanszék egyetemi docense, Budapest, attila.jambor@uni-corvinus.hu

Nábrádi András, a DE Gazdaságtudományi Kar Gazdálkodástudományi Intézet egyetemi tanára, intézetigazgató, Debrecen, nabradi.andras@econ.unideb.hu

Rácz Katalin, az AKI Társadalmi Fenntarthatóság Kutatási Osztály osztályvezetője, Budapest, racz.katalin@aki.gov.hu

Szabó Barna, a NAV Bűnügyi Főigazgatósága Központi Nyomozó Főosztály szakértő főnyomozója, Budapest, szabo.barna@nav.gov.hu

Szabó Dorottya, az AKI Társadalmi Fenntarthatóság Kutatási Osztály tudományos munkatársa, Budapest, szabo.dorottya@aki.gov.hu

Ványi Noémi, a DE Gazdaságtudományi Kar Alkalmazott Informatika és Logisztika Intézet tanársegédje, Debrecen, vanyi.noemi85@gmail.com

Vásáry Miklós, a MAKE főtákará, a METU Üzleti Tudományok Intézete egyetemi docense, Budapest, mvasary@metropolitan.hu

Vásáry Viktória, az AKI Társadalmi Fenntarthatóság Kutatási Osztály tudományos tanácsadója, Budapest, vasary.viktoria@aki.gov.hu